

Eörsi László: A forradalmat hétköznapi emberek csinálták, akik kiléptek a passzivitásból

- por Redacción
- 21 de octubre de 2026
- Historia

Magyar változat · Versión en español

Eörsi László* történész, az 1956-os magyar forradalom egyik legismertebb kutatója, különösen a fegyveres csoportok és a budapesti harcokban közvetlenül részt vevő emberek életútjának vizsgálatában. Levéltári források, bírósági iratok, visszaemlékezések és egyéni életrajzok alapján évtizedek óta rekonstruálja azoknak a szereplőknek a történetét, akik meghatározó részesei voltak az 1956-os eseményeknek.

A Hungría Hoy interjújának középpontjában éppen **a forradalom emberi oldala áll**: a felkelők társadalmi háttere, a mozgósítás folyamata, az utca és a politikai vezetés közötti kapcsolat, valamint 1956 későbbi emlékezete. Más szóval: hogyan léptek ki hétköznapi emberek a látszólagos passzivitásból, és mit árulnak el ma az élettörténeteik magáról a forradalomról.

I. Kik csinálták a forradalmat?

1. Ha az 1956-os felkelőkről beszélünk, kikről beszélünk valójában? Mit tudunk ma életkorukról, társadalmi hátterükről, foglalkozásukról és származási helyükről? Mennyire volt meghatározó a diákok, a munkások és általában a fiatalok szerepe?

Az 1956-os fegyveres felkelők többsége fiatal, munkás vagy segédmunkás, ipari tanuló volt. Többen nehéz társadalmi közegből érkeztek, akadtak büntetett előéletűek is. Nemcsak a Rákosi-rendszert utasították el, de a horthysta restaurációt is, amelyekről szintén igen kedvezőtlen tapasztalatokat szereztek. Valamiféle homályosan definiált szocializmust akartak, ahol köztulajdonba kerülnek a gyárak, üzemek, és a döntésekbe bevonják a dolgozókat is. A fiatalok szerepe valóban meghatározó volt, de a fegyverszünet idején (október 30 – november 3.) katonák, tisztek és sorkatonák egyaránt, valamint börtönből szabadult politikai és köztörvényes elítéltek is csatlakoztak a csoportokhoz. Akadtak egyetemisták is köztük, nem sokan. A diákság köréből messzemenőkig az ipari tanulók képviseltették magukat legtöbben. Nemcsak a fővárosiakból tevődtek össze a fegyveres csoportok, számos vidéki is csatlakozott hozzájuk.

2. A tizenévesek és a húszas éveik elején járó fiatalok központi helyet foglalnak el 1956 emlékezetében. Mit tudunk részvételükről, és milyen okok késztették ezeket a nagyon fiatal embereket arra, hogy rendkívüli kockázatokat vállaljanak?

A fegyveres ellenállásba többféle indíték vezette őket. Szerepet játszottak a diktatúra mindennapjaiban elszenvedett megaláztatások, a társadalmi igazságtalanságok, a szabadság és a nemzeti függetlenség iránti vágy. Sokan a forradalom első napjainak sikereit látva úgy érezhették, hogy valóban megváltoztathatják az ország sorsát. A fiatalok motivációi ugyanakkor egyénenként különböztek: a politikai meggyőződés mellett személyes sérelmek, indulatok és kalandvágy is szerepet játszhatott. A november 4-i szovjet támadás után azok, akik folytatták a harcot, már elsöprő katonai túlerővel néztek szembe. Kitartásukban a szabadság védelme és a megszállókkal szembeni ellenállás mellett a közösségi összetartozás is fontos lehetett. A „pesti srácok” emléke ezért nem pusztán a fiatalok bátorságáról szól: egy olyan nemzedék tapasztalatát is őrzi, amelynek egy része a forradalomban találta meg a lehetőséget arra, hogy fellépjen az általa elviselhetetlennek tartott rendszer ellen.

Eörsi László egy előadáson; a vetítés az 1956-os résztvevőket és a rájuk kiszabott ítéleteket mutatja be. A fotót az interjúalany bocsátotta rendelkezésünkre.

II. A látszólagos passzivitástól a lázadásig

3. Hogyan magyarázható, hogy olyan emberek, akik néhány nappal korábban még hétköznapi életet éltek, és közülük sokan távol álltak az aktív politizálástól, előbb a rendszer fegyveres erőivel, majd a szovjet hadsereggel is szembeszálltak? Milyen tényezők képesek arra, hogy egy társadalom látszólagos passzivitása ilyen gyorsan megváltozzon?

Az 1956-os forradalom egyik legfontosabb sajátossága éppen az volt, hogy a társadalom látszólagos passzivitása néhány nap alatt cselekvő ellenállássá változott. A Rákosi-rendszer éveiben az emberek többsége távol maradt a nyílt politikai fellépéstől, de ez nem jelentette azt, hogy elfogadta a rendszert.

A megtorlástól való félelem visszatartotta őket, miközben a diktatúra megaláztatásai, a társadalmi igazságtalanságok és a nemzeti függetlenség korlátozása mély elégedetlenséget halmozott fel. Október 23-án a diákok követelései és a tömegtüntetés olyan folyamatot indítottak el, amelyet a fegyveres erőszak fordított felkelésbe. Amikor a karhatalom a tüntetőkre lőtt, sokan úgy érezték, hogy nem maradhatnak kívül az eseményeken. A szovjet csapatok október 24-én meginduló budapesti beavatkozása tovább élezte a konfliktust: a fegyveres ellenállás így már a hazai államhatalom mellett a szovjet katonai jelenlét ellen is irányult. Spontán módon

a történtek hatására, felháborodásból, szolidaritásból és a szabadság védelmében ragadtak fegyvert. Az október 28-i fordulat és a szovjet csapatok kivonulásának megkezdése reményt adott arra, hogy a forradalom győzhet. Amikor november 4-én megindult az újabb, általános szovjet támadás, a felkelők ismét hatalmas katonai túlerővel kerültek szembe. Sokan mégis folytatták a harcot, mert a beavatkozást a nemzeti függetlenség elleni támadásként élték meg, és nem akartak belenyugodni a forradalom leverésébe. A társadalmi passzivitás tehát nem feltétlenül jelent belenyugvást. Ha megrendül a félelemre épülő hatalom, megnyílik a cselekvés lehetősége, és az emberek azt tapasztalják, hogy mások is készek fellépni, az addig külön-külön megélt elégedetlenség közös cselekvéssé válhat. 1956-ban az elfojtott sérelmek, a politikai változás reménye, a fegyveres erőszak kiváltotta felháborodás és a nemzeti függetlenség ügye együtt mozgósított olyan embereket is, akik korábban távol maradtak a politikától.

4. Milyen szerepe volt a spontaneitásnak és a szervezettségnek? A felkelőcsoportok alapvetően rögtönzötten jöttek létre, vagy gyorsan kialakítottak vezetési struktúrákat, szabályokat és koordinációs mechanizmusokat?

Az 1956-os fegyveres felkelés alapvetően spontán módon bontakozott ki, de a spontaneitás nem jelentett tartós szervezetlenséget. A csoportok többnyire a harcok során véletlenszerűen verődtek össze. A kezdeti napokban a fegyverek megszerzése, az állások elfoglalása és a szovjet csapatok elleni védekezés kényszerítette ki az együttműködés kialakítását. A felkelőcsoportokon rövid idő alatt kialakult a vezetői kör. A parancsnokokat többnyire rátermettségük, személyes tekintélyük és harci tapasztalatuk alapján fogadták el. Megszervezték a fegyveres szolgálatot, az őrséget, a járőrséget, és viszonylagos belső fegyelmet alakítottak ki. A koordináció elsősorban helyi szinten működött. Egyes csoportok kapcsolatot tartottak egymással, felosztották az ellenőrzési körzeteket, ám alapvetően egymástól függetlenül tevékenykedtek. Ez a struktúra nagyjából fennmaradt a tűzszüneti időszakban az egységes Nemzetőrség megalakítása után is. Komolyabb szervezésre nem maradt idő.

5. Hogyan kapcsolódtak egymáshoz az olyan központok, mint a Corvin köz, a Széna tér és Budapest más fegyveres csoportjai? Létezett valamilyen közös irányítás, vagy inkább nagyfokú autonómiával működő csoportokról beszélhetünk?

Nem tartották egymással a kapcsolatot a felkelőcsoportok, legfeljebb azok, amelyek szomszédosak voltak, így az Üllői út és a Nagykörút körzetében lévő csoportok. Csak itt voltak a városban egymás tőszomszédságában lévő csoportok, de ezek is csak nagyon csekély mértékben egyeztettek. A város különböző pontjai lévő nagy létszámú csoportok (Corvin köziek, Széna tériek és Baross tériek) egymással nemigen érintkeztek.

Tüntetők magyar zászlókkal a budapesti Kossuth Lajos téren, 1956-ban. FOTO: FORTEPAN / Berkó Pál. CC BY-SA 3.0.

III. Az utca és Nagy Imre kormánya

6. Hogyan tekintettek a felkelők Nagy Imrére és azokra a reformerekre, akik a forradalom idején kormányzati szerephez jutottak? Kezdettől fogva bíztak bennük, vagy ez a viszony az események előrehaladtával változott?

A felkelők viszonya Nagy Imréhez kezdetben nem volt egyértelmű. Sokan reménykedtek benne, hogy a pártvezetésből visszatérő politikus képes lesz szakítani a Rákosi-rendszerrel, és teljesíti a forradalom követeléseit. Nagy Imre október 23-i rádióbeszéde, (amelyben elvtársaknak szólította a tüntetőket), de különösen a másnapi statáriumrendelete csalódást, kiábrándulást keltett. Ám az október 28-i nyilatkozatával, amelyben nemzeti demokratikus mozgalomként ismerte el a történteket, majd a többpártrendszer helyreállításának és a semlegességnek a meghirdetésével visszaszerezte a bizalmat, amely még fokozott a november 1-jei semlegességi nyilatkozata és a Varsói Szerződés felmondása. Így a november 4-i szovjet agresszióra adott rádiónyilatkozata („Csapataink harcban állnak, a kormány a helyén van”) hatására igen sokan fogtak fegyvert. És a forradalom fegyveres leverése után még számos ellenálló csoport folytatta a politikai ellenállást a Nagy Imre-kormány visszaállításáért.

7. Mennyiben késztette az utca, a felkelőcsoportok és a munkástanácsok nyomása Nagy Imre kormányát arra, hogy az eredetileg tervezettnél radikálisabb álláspontokat fogadjon el?

Nagy Imre kormányának politikai fordulatát jelentős részben a forradalom alulról jövő nyomása magyarázza. Október 23-án még nem a többpártrendszer és a semlegesség programjával lépett fel, hanem a válság rendezésére törekedett a kommunista rendszeren belül. A tüntetők követelései, a fegyveres felkelés kibontakozása és a régi államhatalmi szervek megrendülése azonban gyorsan szűkítették a kormány mozgásterét. A felkelők nem pusztán a szovjet csapatok kivonását követelték, hanem az államvédelmi egységek felszámolását és a régi rendszer intézményeinek lebontását is. A munkástanácsok pedig a munkahelyeken és az üzemekben teremtettek új hatalmi központokat. Nem egyszerűen gazdasági érdekeiket képviselték: a munkások jelentős része politikai változásokat is követelt, és a sztrájk fenntartásával komoly nyomást gyakorolt a kormányra. Nagy Imrére komoly befolyást gyakorolt két régi híve Losonczy Géza és Donáth Ferenc is. A forradalom radikalizálódása tehát kölcsönhatás eredménye volt: az utca, a fegyveres csoportok és a munkástanácsok nyomása gyorsította a kormány fordulatát, a kormány engedményei pedig újabb követeléseket és reményeket keltettek. November elejére a politikai változások messze túllépték azt, amit Nagy Imre október 23-án még elképzelhetőnek tartott.

IV. Mikor válik egy tiltakozás forradalommá?

8. Azonosítható-e olyan pillanat, amikor a résztvevők felismerték, hogy ami történik, már nem egyszerű tüntetés vagy politikai válság, hanem forradalom? Milyen szerepet játszottak ebben az első fegyveres összecsapások és az első áldozatok?

A fordulatot nem lehet egyetlen pillanathoz kötni, de október 23-án este a Magyar Rádió épületénél kirobbant fegyveres harc döntő jelentőségű volt. A délutáni tömegtüntetés még politikai követelések megfogalmazásával indult, ám amikor a tüntetők megpróbálták elérni, hogy követeléseiket beolvassák a rádióban, majd a fegyveres karhatalom tüzet nyitott rájuk, a konfliktus új szakaszba lépett. A fegyverek megjelenése, az első halálos áldozatok és a hír gyors terjedése másnapra már a főváros több pontján fegyveres ellenállást váltott ki.

A hatalom nem fogadta el a tüntetők követeléseit, hanem fegyverrel próbálta megfékezni őket. Ez sokakban felháborodást keltett, és olyanokat is cselekvésre késztetett, akik korábban nem vettek részt politikai megmozdulásokban. A szovjet csapatok október 24-i bevetése tovább erősítette a felismerést, hogy a konfliktus a rendszer és a társadalom közötti összecsapássá, egyúttal a nemzeti függetlenségért folyó küzdelemmé vált.

Harckocsi a Szabad Nép székháza előtt a budapesti József körúton, 1956-ban. FOTO: FORTEPAN / Kurutz Márton. CC BY-SA 3.0.

9. Hogyan élték meg a félelmet azokban a napokban? Mit tudunk arról, mi motiválta az embereket arra, hogy továbbra is részt vegyenek az eseményekben, amikor már nyilvánvaló volt a halál, a sebesülés vagy a letartóztatás veszélye?

A félelem végig jelen volt az 1956-os forradalom napjaiban, de nem mindenkit ugyanúgy érintett. A fegyveres harcokban részt vevők naponta szembesültek a halál és a sebesülés veszélyével, a hátországban élők pedig a hozzátartozóikért aggódtak, miközben a megtorlástól és a letartóztatásoktól is tarthattak. A fegyveres ellenállás résztvevőit a szabadság és a nemzeti függetlenség iránti vágy, a korábbi sérelmek, a fegyveres erőszak kiváltotta felháborodás és a társaik iránti szolidaritás egyaránt motiválhatta, amely a félelmet háttérbe szorította. A közös veszély és a közösen vállalt célok erősíthették az összetartozást. Az események alakulása szintén hatott a résztvevők döntéseire. Október végén sokan a győzelem lehetőségében bíztak, és úgy érezték, hogy áldozatvállalásuk valódi eredményt hozhat. November 4- e után a katonai helyzet lényegesen reménytelenebbé vált, de egyes csoportok tovább harcoltak. Ekkor már a megszállással szembeni ellenállás, a bajtársakhoz való hűség és a vereség elfogadásának elutasítása, a Nyugat támogatásának reménye is szerepet játszott. A forradalom résztvevőit egyetlen közös lélektani magyarázattal nem lehet megérteni: döntéseikben a meggyőződés, a személyes tapasztalat, a közösségi kötelékek, a remény és a pillanat kényszerei egyaránt befolyást gyakoroltak.

V. Olyan szereplők, akik könnyen háttérbe szorulhatnak

10. Milyen szerepet játszottak a nők a forradalomban? Mennyiben szorította háttérbe a későbbi emlékezet a harcokban, a sebesültek ellátásában, a kommunikációban, a szervezésben és más feladatokban betöltött szerepüket?

A nők a forradalom szinte valamennyi területén jelen voltak. Legtöbben a sebesültek ápolását és az élelmezést végezték, gyógyszert szereztek be. Voltak, akik fegyvert fogtak, sokan röplapokat terjesztettek. A kórházakban, ideiglenes kötözőhelyeken és a családok ellátásában végzett munkájuk is igen fontos volt. A részvételük nem egyetlen női szerepmintát követett. Voltak, akik politikai meggyőződésből kapcsolódtak be, másokat a történtek, a megtorló vagy szovjet katonai fellépés látványa késztetett cselekvésre. Akadtak, akik korábbi munkahelyi, baráti vagy családi kapcsolataik révén kerültek a forradalmi események középpontjába. A fegyveres harcokban részt vevő nők mellett ezért azokat is számításba kell venni, akik nem viseltek fegyvert, de nélkülük a felkelőcsoportok működése, a sebesültek ellátása vagy a hírek továbbítása jóval nehezebb lett volna.

11. Milyen jelentősége volt a munkásoknak és a munkástanácsoknak? Fennáll-e annak veszélye, hogy a fiatal fegyveres felkelők képe elhomályosította a munkásmozgalom politikai és társadalmi szerepét a forradalomban?

A munkások és a munkástanácsok szerepe alapvető volt az 1956-os forradalomban. A forradalom nem korlátozódott Budapestre, a fegyveres felkelőcsoportokra vagy az utcai harcokra: az ipari üzemek dolgozói vidéken és a fővárosban egyaránt részt vettek az eseményekben. A sztrájkok megbénították a gazdaság jelentős részét, a munkástanácsok pedig a termelés irányításán túl a dolgozók politikai akaratának megfogalmazására is vállalkoztak. Követeléseik között szerepelt a szovjet csapatok kivonása, a politikai foglyok szabadon bocsátása és a demokratikus átalakulás. A munkástanácsok jelentősége abban állt, hogy a forradalom napjaiban a dolgozók önálló, választott képviseleti szerveiként működtek. Nem pusztán gazdasági érdekvédelmi testületek voltak: a központi és helyi hatalommal tárgyaltak, politikai követeléseket fogalmaztak meg, és a sztrájk fenntartásával a november 4-i szovjet támadás után is nyomást gyakoroltak a Kádár-kormányra. A fegyveres ellenállás katonailag rövid idő alatt vereséget szenvedett, a munkástanácsok viszont még ezt követően is a forradalom egyik legfontosabb társadalmi és politikai erőközpontját jelentették. Felszámolásuk ezért a hatalom megszilárdításának fontos lépése volt. Valóban fennáll a veszélye annak, hogy a „pesti srácok” emléke elhomályosítja a munkások politikai szerepét. A fiatal fegyveres felkelők alakja könnyen megragadható, a barikádokon vívott harcok pedig látványos, személyes történeteken keresztül idézhetők fel. A munkástanácsok tevékenysége kevésbé látványos, ráadásul a forradalom társadalmi és politikai tartalmának megértéséhez az intézmények, a követelések és a munkabeszüntetések történetét is fel kell tárni. Pedig a fegyveres ellenállás és a munkástanácsok tevékenysége nem egymással

versengő történetek: a forradalom két, egymást kiegészítő formáját jelentették. A munkások szerepének hangsúlyozása azért is fontos, mert 1956 nem csupán nemzeti függetlenségi felkelés volt, hanem a sztálinista diktatúra társadalmi és politikai rendjének elutasítása is. A munkástanácsok megmutatták, hogy a dolgozók nem egyszerűen a rendszer ellen tiltakoztak, hanem beleszólást követeltek az ország és a munkahelyek irányításába. Ha ezt a dimenziót elhanyagoljuk, a forradalom története a fegyveres hősiesség történetére szűkül, és háttérbe kerül az a társadalom, amelynek nevében és részvételével a forradalom kibontakozott.

A kormány és a felkelő nép egységben!

Segítséget kérünk az ENSZ-től!
A kormány felmondja a varsói szerződést!

Értesüléseink szerint csütörtökön a reggeli órákban szovjet csapatok megkezdték a beözönlést Magyarország északkeleti határán. Debrecenből jelentették, hogy a csapatok a várost megkerülve haladtak Budapest irányában. A szemtanúk mintegy 500 tankról, és mintegy 60—70 teherautóról, ugyanennyi ágyúról adtak számot.

A kormány és személy szerint Nagy Imre élesen elítélte e vakmerő beavatkozást, tárgyalt a szovjet nagykövettel és levelet intézett az ENSZ főtitkárához.

*

A szovjet nagykövetség a késő éjszakai órákban jelenti, hogy a gépesített alakulatok azért vették körül katonai repülőtereinket, hogy biztosítsák a szovjet polgári személyek elszállítását.

1956-os sajtókivágás: „A kormány és a felkelő nép egységben!" Az alcímek az ENSZ segítségét kérik és a Varsói Szerződés felmondását jelentik be. A dokumentumot Eörsi László bocsátotta rendelkezésünkre.

VI. November 4. és az ellenállás folytatása

12. A november 4-i szovjet beavatkozás után, amikor az erőviszonyok óriási egyenlőtlensége már nyilvánvaló volt, miért folytatta néhány csoport az ellenállást? Mit reméltek még: nyugati segítséget, váratlan politikai fordulatot, vagy egyszerűen azt akarták a végsőkig megvédeni, amit a forradalom elindított?

November 4-e után a fegyveres ellenállás folytatása mögött többféle megfontolás állt. A felkelők egy része nem akarta elfogadni, hogy a már megszerzett szabadság ismét elveszik. A szovjet hadsereg túlereje már a támadás első óráiban nyilvánvalóvá vált, de a harcolók nem feltétlenül látták előre, meddig tarthat az ellenállás, és milyen

politikai következményekkel járhat. A hírek bizonytalansága, a harcok gyorsan változó helyzete és a közösség ereje is befolyásolta a döntéseiket. A nyugati segítség reménye szintén jelen volt. Sokan figyelték a külföldi rádióadásokat, és vártak valamilyen nemzetközi fordulatra – hiábavalóan. A folytatásban a bajtársi kötelékeknek is nagy szerepük lehetett. Aki napokon át együtt harcolt társaival, nehezen hagyta őket magukra akkor, amikor a legnagyobb veszélybe kerültek. A megszálló csapatokkal szembeni ellenállás a szabadság és a nemzeti függetlenség melletti kiállás, a közösség iránti hűség és a vereség elutasításának egyszerre lehetett a kifejezése.

VII. Mítoszok, emlékezet és élettörténetek

13. Hetven év távlatából melyek a legfontosabb mítoszok vagy leegyszerűsítések az 1956-os felkelőkről? Fennáll-e az ellenkező veszély is: hogy utólag homogén hőscsoporttá alakítjuk őket, és eltüntetjük politikai, személyes és erkölcsi különbségeiket?

Az 1956-os felkelőket nem ábrázolhatjuk egységes politikai nézeteket valló, tudatosan ugyanazért a célért küzdő csoportként. Valójában nagyon különböző emberek fogtak fegyvert: munkások, segédmunkások, ipari tanulók, fiatalok és idősebbek, akiknek eltérő volt a politikai tapasztalatuk, a világnézetük és a személyes indítékuk. Voltak, akiket a nemzeti függetlenség eszménye, másokat a diktatúrával szembeni indulat, személyes sérelmek vagy a közvetlen események sodortak a harcba vagy egyszerűen csak a jobb életszínvonal elérésének reménye. A forradalom céljairól sem gondolkodtak egyformán, de a többség a már ismertetett célok elérését tartotta szem előtt. 1989 előtt a felkelőket pusztán bűnözőként, huligánként vagy felelőtlen kalandorokként mutatják be. A Kádár-rendszer megtorló politikája tudatosan igyekezett kriminalizálni a fegyveres ellenállás résztvevőit, és a hivatalos propaganda hosszú időn át ellenforradalmárokként beszélt róluk. A történeti kutatás miután feltárta a csoportok összetételét, működését és politikai környezetét, végképp lelepleződtek a hazugságok. De az ellenkező veszély is valós: ha minden felkelőből hibátlan hőst formálunk, ugyanúgy meghamisítjuk a történelmet, mint amikor valamennyiüket bűnözőnek bélyegezzük. A fegyveres csoportok tagjai között akadtak különböző politikai nézeteket vallók, másokra az emberi gyarlóságok voltak jellemzőek. A forradalom rendkívüli körülményei nem szüntették meg az emberi különbségeket, és a felkelők részvétele önmagában nem tesz minden egyes cselekedetet erkölcsileg igazolhatóvá. Hetven év távlatából éppen az a történész feladata, hogy se a korábbi megbélyegzést, se az utólagos idealizálást ne fogadja el. A felkelők bátorságát és a szovjet túlerővel szembeni ellenállását úgy is el lehet ismerni, hogy közben feltárjuk a közöttük meglévő politikai, személyes és erkölcsi különbségeket. 1956 jelentőségét nem csökkenti, ha a résztvevőket hús-vér embereknek látjuk. Ellenkezőleg: így érthetjük meg igazán, hogyan válhatott ennyire különböző emberek közös cselekvéséből egy egész rendszert megrendítő forradalom.

14. Évtizedek óta számos résztvevő élettörténetét kutatja. Ha ezeket a biográfiákat egyenként vizsgáljuk, kirajzolódnak-e olyan közös vonások vagy mintázatok, amelyek segítenek megérteni, miért váltak egyes emberek a forradalom aktív szereplőivé, míg mások kívül maradtak?

Az egyéni élettörténetek vizsgálata azért különösen fontos, mert megmutatja, hogy korábbi tapasztalataik, családi hátterük, munkahelyi helyzetük, a diktatúrával való találkozásaik és személyes kapcsolataik egyaránt befolyásolták, hogyan reagáltak az októberi eseményekre. Sok budapesti fegyveres felkelő fiatal munkás vagy segédmunkás volt, de önmagában sem az életkor, sem a társadalmi helyzet nem magyarázza meg, ki fogott fegyvert, és ki maradt távol. A biográfiákban mégis kirajzolódnak bizonyos közös mintázatok. Fontos lehetett a diktatúra mindennapi tapasztalata, a társadalmi felemelkedés korlátozottsága, a hatóságokkal való konfliktus, de az is, hogy valaki milyen közösséghez tartozott. A baráti társaságok, a munkahelyi kapcsolatok és a lakókörnyezet sok esetben meghatározták, ki kivel csatlakozott egy felkelőcsoporthoz. Az október 23-i tüntetés, a rádiónál kibontakozó harcok, a szovjet beavatkozás és az áldozatok látványa olyan fordulópontot jelenthetett, amely egy korábban politikailag kevéssé aktív embert is cselekvésre késztetett. Ugyanakkor a történésznek óvakodnia kell attól, hogy utólag egyetlen magyarázatot adjon minden résztvevőre. Voltak, akik tudatos politikai meggyőződésből kapcsolódtak be, másokat a pillanat sodort az események középpontjába. És azt is meg kell kérdezni, miért maradtak ki mások. A távolmaradás

nem feltétlenül jelentett egyetértést a rendszerrel vagy közönyt: szerepet játszhatott a családért érzett felelősség, a félelem, a politikai bizonytalanság, a fizikai lehetőségek hiánya vagy egyszerűen az, hogy valaki nem került kapcsolatba a cselekvésre ösztönző közösségekkel. Az egyéni élettörténetekből tehát nem egyetlen felkelőtípus rajzolódik ki, hanem többféle út a forradalmi részvételhez. A közös vonások segítenek megérteni a társadalmi hátteret és a cselekvés feltételeit, az egyéni különbségek pedig arra figyelmeztetnek, hogy ugyanabban a történelmi helyzetben az emberek egészen eltérő döntéseket hozhattak. Ez a kettő együtt adhat árnyalt képet arról, hogyan lett az elégedetlenségből tömeges cselekvés 1956 októberében.

Szovjet harckocsik és tüntetők a budapesti Kossuth Lajos téren, 1956. október 25-én, a „véres csütörtökön”. FOTO: FORTEPAN / Fóti István örökösei. CC BY-SA 3.0.

Zárókérdés

Ha 1956. október 23-án megfigyelhetnénk egy budapesti fiatalt anélkül, hogy tudnánk, hogyan végződnek majd az események, mit kellene a mai nemzedékeknek megérteniük erről az emberről, a körülményeiről és a döntéseiről, amit talán elveszítünk, amikor hetven év távlatából tekintünk 1956-ra?

Azt hiszem, mindenekelőtt azt kellene megértenünk, hogy október 23-án ez a fiatal még semmit sem tudott abból, amit mi ma már a forradalom történeteként ismerünk. Nem tudhatta, hogy néhány nap alatt megrendül egy diktatúra, hogy a szovjet csapatok visszatérnek, és hogy a szabadság reményét hamarosan megtorlás követi. A saját jelenében élt, a maga sérelmeivel, vágyaival, félelmeivel. Talán először vett részt tüntetésen, talán csak kíváncsi volt, talán már régóta úgy érezte, hogy nem lehet tovább úgy élni, ahogyan addig éltek. Nem egy későbbi emlékmű vagy tankönyv szereplőjeként indult el aznap az utcára, hanem fiatal emberként, aki még nem tudhatta, hová vezet a döntése. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a szabadság, amelyet ma történelmi fogalomként használunk, akkor sokak számára nagyon is konkrét dolgokat jelentett: hogy kimondhassák a véleményüket, ne kelljen félniük a hatalomtól, maguk dönthessenek az ország sorsáról. A fiatalok egy része nem feltétlenül rendelkezett kidolgozott politikai programmal, de pontosan érzékelte, mi az, amit nem akar tovább elfogadni. A forradalom egyik sajátossága éppen az volt, hogy a különböző tapasztalatokból és indulatokból rövid idő alatt közös cselekvés született. Hetven év távlatából könnyű a történteket a végkifejlet felől

nézni: tudjuk, kiket végeztek ki, kiket börtönöztek be, kik kényszerültek emigrációba, és kiknek az emlékét őrizte meg az utókor. De az akkori fiatal nem tudhatta, mi vár rá. Nem tudhatta, hogy hősként vagy bűnösként emlékeznek-e majd rá, sőt azt sem, hogy egyáltalán túléli-e a következő napokat. Ha ezt szem elől tévesztjük, könnyen utólagos bizonyosságot tulajdonítunk neki, és elfelejtjük a döntés valódi súlyát. Talán éppen ezt kellene megőriznünk 1956-ból: azt a pillanatot, amikor a történelem még nem lezárt történet volt, hanem bizonytalan jelen, amelyben az embereknek maguknak kellett dönteniük. Nem kell minden résztvevőből hibátlan hőst formálnunk ahhoz, hogy megértsük a bátorságukat. Elég, ha megpróbáljuk elképzelni, mit jelenthetett egy diktatúrában felnőtt fiatalnak először megtapasztalni, hogy a tömegével együtt talán megváltoztathatja a világot maga körül – és mit kockáztatott, amikor úgy döntött, hogy részt vesz ebben.

Az interjúalanyról

Eörsi László (Budapest, 1955) történész, az 1956-os magyar forradalom kutatója. 1991 és 2019 között az 1956-os Intézet munkatársa volt. Számos monográfiájában és tanulmányában a felkelőcsoportok történetét és tagjaik életútját tárta fel. Munkái között szerepelnek az október 25-i Kossuth téri sortűzről szóló kutatások, valamint Angyal István vallomásának közreadása. A forradalomról készült dokumentumfilmek munkáját is segítette, és ő adta a Vágvölgyi B. András rendezte *Kolorádó Kid* című film történetének alapötletét.

↑ Vissza a bevezetőhöz

Különszám | 1956 – 70 évvel később
Ez az írás a Hungría Hoy 1956-os magyar forradalom 70. évfordulójára készülő különszámának része.
